

بررسی میزان امنیت محیطی با تأکید بر رویکرد CPTED (مطالعه موردی): محله فرهنگ شهر رشت

مریم سجودی^{۱*}
دکتر حسین حاتمی نژاد^۲
رامین قربانی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۲۹

چکیده:

رشد و گسترش شهرها، زمینه را برای انواع ازدحام و درهم تنیدگی‌ها فراهم می‌کند که این امر سبب می‌شود زمینه و بستر برای وقوع جرایم بیشتر فراهم شود. نظریات و دیدگاه‌های مرتبط با پیشگیری جرایم از طریق طراحی محیطی می‌توانند، ترکیب و طراحی محیط را طوری سامان دهند که امکان بروز جرایم را به میزان قابل توجهی کاهش دهد. بدین منظور در پژوهش حاضر جهت بررسی میزان امنیت محیطی با تأکید بر رویکرد CPTED در محله فرهنگ شهر رشت، ضمن شناسایی نقاط قوت و ضعف درونی و بیرونی محله از منظر امنیت محیطی، از شیوه پیمایشی و آزمون‌های پارامتریک T-Test و آزمون رتبه‌ای فریدمن بهره گرفته شده است. بر اساس نتایج آزمون پارامتریک T-Test این نتیجه حاصل آمد که از نگاه شهروندان و ساکنین محله، از میان مولفه‌هایی که بیانگر سنجش وضعیت مولفه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ بودند؛ وفور قتل و جنایت در شهر در اولویت آخر و تأکید بر قوانینی که می‌توانند امنیت را برای شهروندان تامین کنند در اولین اولویت بوده است که این مساله و همچنین توجه بر ترتیب قرارگیری سایر مولفه‌ها، وضعیت مطلوب امنیت محیطی در محله مذکور را نشان می‌دهد. همچنین نتایج آزمون فریدمن که جهت مقایسه توانمندی‌های محیطی جهت برقراری امنیت در محله فرهنگ به کار گرفته شده است، نشان داد که مؤلفه «سنت حکم می‌کند که در شرایط سخت به کمک همشهری‌ها بمانیم» در اولویت اول و دید از پنجره‌خانه‌ها به خیابان‌های محله احساس امنیت را ارتقا می‌دهد در اولویت آخر بوده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بین مؤلفه‌های توانمندی‌های محیطی جهت برقراری امنیت در محله فرهنگ رشت، از نظر اولویت و اهمیت تفاوت بسیار معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: امنیت محیطی، پیشگیری از جرم، رویکرد CPTED، شهر رشت

* msejodi1@yahoo.com

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه جغرافیای دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران، تهران، ایران

مقدمه

با توجه به رشد روزافزون جمعیت شهری در دنیا و به تبع آن افزایش معضلات و مسائل شهری، آسیب‌شناسی مسائل شهری و رشته‌هایی که معضلات شهری را مطالعه می‌کنند، اهمیت فوق‌العاده‌ای پیدا می‌کنند. بر این اساس قدمت و اهمیتی که شهر و شهرنشینی دارد، صاحبان قدرت و اندیشمندان همه قرون و اعصار را بر آن داشته تا بر جنبه‌های مختلف جسم و روح شهر درنگ کنند و بکوشند قانونمندی‌های زندگی شهری را دریابند و بر پایه یافته‌های خود به برنامه‌ریزی شهری دست یازند (پیران، ۱۳۶۹: ۶۴). عوامل بسیاری در ایجاد و بسط امنیت و کاهش ناامنی و جرم مؤثر می‌باشند؛ به طوری که معماری و طراحی شهری را می‌توان مقوله‌ای تأثیرگذار بر زندگی شهروندان در شهرها دانست. در این راستا شاید بتوان گفت در معماری گذشته ما شهر و فضاهای شهری بیشتر در خدمت انسان‌ها بوده و همین موضوع امنیت بیشتری را به ارمغان آورده است (افشار کهن و رحیقی یزدی، ۱۳۹۲: ۶۰).

در واقع فضاهای شهری، فضایی را برای زندگی اجتماعی ایجاد می‌کنند؛ چنان چه مطلوبیت داشته باشند می‌توانند مکانی را برای آرامش، آسایش، تجلی استعدادها و بروز خلاقیت شهروندان فراهم کنند. چرا که انسان و محیطی که در آن زندگی می‌کند کلیتی تفکیک‌ناپذیر از یکدیگر هستند. این محیط فضا و عرصه اجرای کارکردهای اجتماعی بوده و بسیاری از تعاملات اجتماعی در آن صورت می‌پذیرد. برای تداوم و بقای این تعاملات و حضور فعال مردم در این فضاها وجود امنیت یکی از اساسی‌ترین نیازها است. (صالحی‌امیری و همکاران، ۱۳۹۰: ۷). جین جیکوبز^۱ نظریه‌پرداز بزرگ شهری (۱۹۶۱)، در تبیین امنیت شهری به تعامل فضای فیزیکی و فرایندهای اجتماعی که محیط را می‌سازند توجه نموده و بر فعال بودن فضا به عنوان عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق تأکید می‌کند (ضابطیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۱۲). بر اساس نظریه اسکار نیومن نیز فضاهایی که امکان دیدن و دیده شدن در آنها بیشتر باشد و در ضمن امکان کمی برای فرار فراهم آورند پتانسیل کمتری برای فعالیت مجرمان فراهم می‌آورند. کوین لینچ نیز معتقد است فضا فعالیت را پیشنهاد و همین‌طور آن را محدود می‌کند. بنابراین، محیط باید مطلوب و از نظر کالبدی محیطی امن باشد. یکی از اساسی‌ترین مفاهیم لینچ مفهوم «خوانایی» در فضای شهری است که سبب می‌شود که به آسانی اجزای شهری را بتوان شناخت و بتوان آنها را در ذهن در قالبی به هم پیوسته به یکدیگر ارتباط داد. این درک از فضا به افراد کمک می‌کند تا خود را در فضا باز یافته و در آن احساس ایمنی کنند (لینچ، ۱۳۸۳: ۹۰). از این رو، با توجه به نقش برجسته احساس امنیت اجتماعی در برنامه‌ریزی‌های کشوری و مدنظر قراردادن این مهم که دستیابی و پایدارسازی این

1. Jane Jacobs

احساس در شهروندان هر جامعه معلول زمینه‌ها و عوامل متفاوتی است؛ شایسته‌است که ابعاد و زوایای ناهنجاری‌های اجتماعی شناسایی و سیاست‌ها و راهکارهای کنترل و مهار آنها تدوین گردد (امینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۷). در این راستا شناسایی کانون‌های جرم خیز و بررسی مشخصات کالبدی و خصوصیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ساکنین، نوع کاربری اراضی مؤثر در بروز ناهنجاری‌ها بسیار اهمیت یافته است تا با ایجاد تغییرات بنیادی در عوامل به وجود آورنده و تسهیل‌کننده فرصت‌های جرم و طراحی فضاهای کالبدی مقاوم در برابر بزهکاری امکان پیشگیری و مقابله با جرائم شهری فراهم گردد و متقابلاً به افزایش سطح کیفیت زندگی ساکنان این محدوده‌ها کمک نماید (کلانتری، ۱۳۸۰: ۳۱۰). بر اساس آن چه بیان شد، پژوهش حاضر بر آن است تا به مطالعه و بررسی میزان امنیت محیطی با تأکید بر رویکرد CPTED در محله‌ی فرهنگ شهر رشت بپردازد. محله‌ی مذکور به واسطه‌ی به موقعیت استقرار آن هم به لحاظ ارتباطی و هم به لحاظ عملکردی، قدمت، اماکن و کاربری‌های متعدد و... از محلات مهم شهر رشت محسوب می‌شود. این محله در کنار چهار محله‌ی دباغیان، پامچال، صومعه بیجار، فرهنگ و خواهرامام-ساغریسازان به‌عنوان بخشی از ناحیه سه منطقه دو شهر رشت محسوب می‌شود.

این پژوهش دارای اهداف زیر بوده است:

۱. شناسایی نقاط قوت و ضعف درونی و بیرونی محله فرهنگ به منظور شناسایی وضعیت امنیت محیطی محله از دید ساکنین و شهروندان.
۲. سنجش وضعیت مؤلفه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ شهر رشت.
۳. شناسایی مؤلفه‌هایی که میزان توانمندی امنیتی و محیطی منطقه را مشخص می‌نمایند.

مبانی نظری

یکی از معضلات شهرهای بزرگ به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، میزان بالای جرم، بی‌نظمی و کاهش امنیت اجتماعی ناشی از آن است (اکبری و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۱۵). به همین سبب پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی یکی از معروف‌ترین برنامه‌های راهبردی برای بهبود امنیت در شهرهاست. هدف اصلی CPTED جلوگیری از زمینه‌های جرم با اصلاح محیط‌های شهری است. کرو (۲۰۰۰)، در تعریف مفهوم CPTED چنین می‌گوید: "طراحی مناسب و استفاده مؤثر از محیط مصنوع می‌تواند منجر به کاهش ترس از بزهکاری و پایین آمدن میزان وقوع جرم و جنایت و ارتقاء کیفیت زندگی شود. اساس این نظریه، طراحی و مدیریت محیط کالبدی به منظور کاهش فرصت برای جرم است که بر پایه فرضیاتی است که فرد را وارد یک مرحله منطقی

تصمیم‌گیری می‌کند، قبل از اینکه جرمی را مرتکب شود. هرچند این مسئله قطعیت ندارد ولی احتمالاً پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، جمعیت‌شناسی و فرهنگی ممکن است انگیزه مؤثر جرم و جنایت باشد (Crowe:2000). همچنان که در طراحی شهری و محیطی این باور که رفتار انسان می‌تواند تحت تأثیر محیط اطراف قرار گیرد، وجود دارد (Cozen et al:2005).

در واقع پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، به دنبال این است که از طریق برنامه‌های کاربردی اراضی و طراحی ویژه محیط، میزان جرائم را کاهش دهد و امنیت را در دل این برنامه‌ها لحاظ کند (دیویس، ۱۹۹۸: ۳۸۶ به نقل از تقوایی و حقیقت، ۱۳۹۳: ۱۶۷). پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی ارتباط نزدیکی با جرم‌شناسی محیطی دارد که بوتومز و ویلز این نوع جرم‌شناسی را به‌عنوان مطالعه جرم، جنایت و قربانیانی تعریف می‌کنند که مختص مکان‌های ویژه‌ای هستند و طی انجام فعالیت‌های روزمره خود، تحت تأثیر عوامل مبتنی بر فضا قرار می‌گیرند (بوتومز و ویلز، ۱۹۹۷: ۳۰۵ به نقل از تقوایی و حقیقت، ۱۳۹۳: ۱۶۷).

ری جفری (Jeffery:1997) ابتدا از عبارت "پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی" استفاده کرد، اما به‌طور کلاسیک در سال ۱۹۶۱ جین جیکوبز، در کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا، به‌شدت تحت تأثیر ایده CPTED قرار گرفت و ایده معروف جیکوبز "چشم‌های ناظر بر خیابان" بر مفهوم نظارت طبیعی تأثیر گذاشت (Jacobs:1961). با توجه به این ایده، امن‌ترین محل شهری مکانی است که به‌طور مداوم توسط انسان‌ها تماشا می‌شود. اسکار نیومن و پژوهش "فضای قابل دفاع" او این مفهوم را تأیید کرده و آن را توسعه داد. در این زمینه افزودن بخشی با عنوان "چشم‌های خیابان" به برنامه‌ریزی و طراحی، فرصت‌هایی را برای مراقبت‌های نامحسوس از مکان‌های رهاشده که ممکن است جرم و جنایت در آن‌ها رخ بدهد، پدید می‌آورد. مردم وقتی در معرض دید هستند و یا صدایشان شنیده می‌شود، احساس امنیت بیشتری دارند (83 Monahan, 2006). به‌عبارت‌دیگر طراحی مناسب و استفاده‌ی درست از محیط می‌تواند علاوه بر پیشگیری از وقوع جرم، کیفیت زندگی را بهبود بخشد و ترس از جرم را کاهش دهد (46: Crowe,2000).

بدیهی است ریشه موارد مذکور را می‌توان در این مسأله جست و جو کرد که نظم و امنیت از نیازهای اولیه و حیاتی مهم شهروندان در شهر می‌باشد و در واقع اساس زندگی شهری بر این دو محور قرار دارد. حال برخی از فضاهای شهری هستند که زمینه را برای برهم خوردن نظم و امنیت فراهم می‌کند، چرا که فضا و جرم رابطه‌ای نزدیک با آن دارد. بنابراین شناخت این فضاها و تأثیر آن در کاهش امنیت و برهم خوردن نظم شهری از نکات بسیار مهمی است که طراحان و برنامه‌ریزان شهری در مدیریت شهرها باید به آن توجه ویژه‌ای داشته باشند.

گفته می‌شود که جرم یکی از مسائل اصلی تهدیدکننده کیفیت زندگی شهری است به همین دلیل افراد از مکان‌هایی که توأم با خطر شخصی و جانی است دوری می‌جویند (ذوالفقاری و شایگان، ۱۳۹۰: ۷). بدیهی است که بروز و گسترش جرم در یک جامعه اثرات و هزینه‌های گسترده‌ای دارد؛ هزینه‌های قبل از بروز جرم، هزینه‌هایی که به هنگام بروز جرم حاصل می‌شوند، هزینه‌های پس از بروز جرم (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳).

به‌طور کلی بر اساس این رویکرد فضاهایی چون مکان‌های تاریک و خلوت، فضاهای خلوت و کم تردد شهر، فضاهای مجاور کاربری‌های بزرگ ولی کم رفت‌وآمد و مکان‌هایی که افراد معتاد و مزاحم نوامیس مردم حضور دارند، شلوغی و نگاه‌های مردمی که به دلیل فقر و نبود فرهنگ زندگی روی دیگران سنگینی می‌کند، محله‌هایی که فقر اقتصادی بیداد می‌کند، مکان‌هایی که پلیس حضور دائمی ندارد، قسمت‌های کنج و دنج فضاهای عمومی، قسمت‌هایی که آلودگی‌های محیطی و کم نوری وجود دارد و... عواملی هستند که موجب کاهش احساس امنیت می‌شود. موارد فوق معضلات و پیامدهایی از قبیل عدم اعتماد، احساس نگرانی نسبت به چیزها و مسائل مختلف، کناره‌گیری از مشارکت و رفتارهای اجتماعی، ترس و بیمناکی و دوری جستن از محیط، محدود کردن فعالیت‌های عادی و ارتباطات، عدم حفظ مدنیت و... را به دنبال دارد (ابراهیمی‌پور و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴). چنان که در جوامع مختلف میزان‌های متفاوتی از ننگ بدنامی و مقصر دانستن و سرزنش نسبت به زنانی که مورد تهدید و تجاوز قرار می‌گیرند، نیز بر خود مسئله ترس از تجاوز افزوده شده و آن را دوجندان می‌کند (اباذری، ۱۳۸۷: ۸۷).

مروری بر نظریات پیشگیری از جرم در طراحی شهری

نظریه نسل اول CPTED

می‌توان گفت نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED) در اوایل دهه ۱۹۷۰ در پاسخ به افزایش جرم و ترس در نواحی شهری ایجاد شد (Hedayati, Abdullah, & Ignatius, 2016: 86) و ادعا می‌شود که این نظریه ابزار مفیدی برای دستیابی به طراحی شهر به‌صورت مؤثرتر و قابل زیست‌تر می‌باشد (Cozens, 2008: 272). پایه و اساس این دیدگاه بر این اندیشه استوار است که با طراحی صحیح و استفاده مناسب از فضاهای کالبدی می‌توان ضمن کاهش فرصت‌های بزهکاری و میزان جرایم سطح امنیت را افزایش داد و کیفیت زندگی را در جامعه بهبود بخشید. از همه مهم‌تر اینکه با ارتقاء نوع طراحی ساخت‌وسازهای شهری می‌توان نظارت‌های مردمی را در سطح شهر بهتر نمود و با ارتقا حس تعلق اجتماعی به فضاها و کاربری‌های عمومی شهر از بروز بزهکاری پیشگیری نمود (جیسون و ویلسون، ۱۳۹۰: ۱۰). در واقع CPTED

دقیقاً به بررسی فرم و کالبد شهری و ارتباط آن با جرایم شهری می‌پردازد. این نظریه بر این ادعا استوار است که می‌توان با طراحی مناسب محل سکونت و کار افراد از جرایم خاصی پیشگیری کرد (زیاری و دیگران، ۱۳۹۵: ۸).

براساس تعریف انستیتوی ملی جرایم در آمریکا CPTED عبارت است از: طراحی و استفاده مناسب از محیط ساخته‌شده که می‌تواند باعث کاهش ترس و وحشت از جرم و بهبود کیفیت زندگی گردد (مستوفی الممالکی و بهرامی، ۱۳۹۳: ۱۰۲).

همچنین در تعریف سازمان برنامه‌ریزی شهر و روستا (۲۰۱۲) CPTED را شامل اصول طراحی‌ای می‌داند که جزئیات مؤثر در محیط فیزیکی می‌تواند بر رفتار انسان‌ها در درگیر شدن با موضوع جرم تأثیر بگذارد و همچنین احساس امنیت را افزایش دهد.

از این رو این نظریه می‌تواند در افزایش کیفیت زندگی نیز مؤثر باشد (Khalizah, Othman, Hanisah, & Hashim, 2016: 507). در واقع این نگرش بر پایه طراحی مناسب و بهسازی فضاهای کالبدی با هدف کاهش فرصت‌های بزهکاری و ارتقاء سطح ایمنی جامعه و بهبود کیفیت زندگی استوار است (کلانتری و سلامی بیرامی، ۱۳۹۰: ۵). به طور کلی اصول اصلی رویکرد CPTED شامل پنج اصل است؛ که عبارت‌اند از:

- کنترل دسترسی: با استفاده از این اصل می‌توان میزان دسترسی به مناطقی در شهر که امکان وقوع جرم دارند را برای مجرمان احتمالی کاهش داد.
- تقویت قلمروهای طبیعی: قلمرو مفهومی را به ذهن متبادر می‌کند که فضاهای خصوصی را از فضاهای عمومی جدا می‌کند و براساس احساس مالکیت خصوصی شکل می‌گیرد. لذا از طریق انگیزانندگی احساس مالکیت و تملک‌پذیری شهروندی نسبت به محلات و مناطق مسکونی است که حضور بیگانگان و مزاحمان، برای ساکنان بااهمیت می‌شود.
- تعمیر و نگهداری: با تعمیر و نگهداری مناسب از مبلمان شهری و تابلوها و علائم شهری و چراغ‌های روشنایی و محوطه‌سازی می‌توان علاوه بر بهینه‌سازی هزینه‌های شهری، از بالا رفتن ظرفیت مناطق در جرم‌خیزی کاست.
- نظارت طبیعی: نظارت طبیعی به معنای توانمندسازی محیط شهری از طریق در معرض دید قرار گرفتن و آسانی نظارت است که امکان نظارت بر مناطق شهری را به‌وسیله شهروندان یا ارگان‌های انتظامی فراهم می‌کند. براین اساس این امکان فراهم می‌شود که مناطق شهری در معرض دید عمومی قرار گیرند و از ایجاد مناطق غیرقابل نظارت و به‌اصطلاح «مناطق کور» جلوگیری بعمل آورده می‌شود.

- حمایت از فعالیتهای اجتماعی: منظور این است که این امکان فراهم شود تا برخی فعالیتهای اجتماعی در مناطق شهر ایجاد شود که علاوه بر اشتغالزایی و ایجاد تسهیلات رفاهی بتوان میزان نظارت انسانی را بر مناطق افزایش داد. بسیاری از جرائم شهری در مناطقی روی می‌دهد که نظارت عمومی کم است و یا انسان حضور فیزیکی ندارد (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۷: ۷۷).

نظریه نسل دوم CPTED

نگرش پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی بر پایه رویکرد پیشگیری وضعی بزهکاری استوار است. نگرشی که می‌کوشد تا میزان ناهنجاری‌های اجتماعی و فرصت‌های بزهکاری را از طریق افزایش خطر ارتکاب بزهکاری و کاهش منافع رفتارهای مجرمانه برای بزهکاران، به حداقل برساند (کلانتری و بیرامی، ۱۳۹۰: ۱۱).

این نظریه طی سال‌ها دچار تغییر شده است بدین ترتیب که سیر تحول این رویکرد را مشتمل بر نسل اول CPTED از سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ با تمرکز بر اصلاحات فیزیکی محیط برای رسیدن به امنیت می‌دانند. به همین دلیل از سال ۱۹۹۷ با نقد نسل اول به جهت توجه مطلق بر اصلاحات فیزیکی رویکرد جدیدی شروع شد که به کارگیری جنبه‌های روانی و اجتماعی را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی ایجاد امنیت پیشنهاد می‌کرد (زرقانی و بخشی، ۱۳۹۳: ۱۲). این افراد رویکرد خود را نسل دوم CPTED و رویکرد پیشین را نسل اول CPTED نامیدند. این نسل از CPTED از فعالیتهای حمایت می‌کند. درواقع یک ناحیه شهری برای اینکه طراحی فیزیکی آن، فضای قابل دفاعی را به‌وجود آورد به حمایت از فعالیتهای نیاز دارد. این حمایت از طریق اصول طراحی نسل دوم CPTED به‌وجود می‌آید (Saville & Cleveland, 1997: 6). این اصول عبارت‌اند از: آستانه ظرفیت، همبستگی اجتماعی، ارتباط با خارج از محله و فرهنگ جمعی.

الف) آستانه ظرفیت: ظرفیت، پتانسیل و توانمندی یک فضای معین برای پشتیبانی و برآوردن نیازهایی است که برای آن فضا در نظر گرفته شده است. این مفهوم دو ایده کاربری‌های متعادل زمین و نقطه سرازیری را در بردارد. آستانه، ظرفیت یک فضا برای حفظ سطحی از تعادل است. مفهوم نقطه سرازیری نیز از ایده‌های آستانه ظرفیت است. این مفهوم بدین معناست که اگر فعالیتهای کاربری زمین‌ها در نقطه‌ای که همان نقطه سرازیری است از حالت تعادل خارج شوند آنگاه جرم به وقوع پیوسته و تأثیر مخربی روی عملکرد فضا خواهد داشت (غفاری و دیگران، ۱۳۹۲: ۹).

ب) همبستگی اجتماعی: همان‌طور که قلمروبندی هسته اصلی نسل اول CPTED است، همبستگی اجتماعی نیز اساسی‌ترین اصل نسل دوم است. همبستگی اجتماعی رابطه‌ای است که

بین افراد و گروه‌ها ساخته می‌شود. همبستگی اجتماعی می‌تواند به انواع مختلفی تقسیم شود که شامل ظرفیت تحمل، مسئولیت‌پذیری، مشارکت دموکراتیک و احترام متقابل می‌شود (Letch, McGlinn, Bell, Downing, & Cook, 2011: 44). در مقیاس محلی همبستگی اجتماعی معنی متفاوتی دارد و به معنای اعتماد متقابل در بین همسایه‌ها و رابطه عمومی میان آن‌ها و احساساتی است که باعث می‌شود آن‌ها از یکدیگر کاملاً حمایت کنند (Maguire-Jack & Showalter, 2016: 31). راهکارهای ایجاد همبستگی اجتماعی، روابط بین ساکنین، تجار و شرکای کلیدی را در یک محله، افزایش می‌دهد. در این زمینه همبستگی اجتماعی به دو زیربخش تقسیم می‌شود: چسبندگی اجتماعی و اعتبار مثبت. چسبندگی اجتماعی راهکارهایی را دربرمی‌گیرد که اعضای یک محله را گرد هم آورده تا در آن‌ها احساس مسئولیت در برابر خیابان‌ها، بلوک‌های آپارتمانی، سازمان‌ها و شهرشان ایجاد کند (غفاری و دیگران، ۱۳۹۲: ۹).

ج ارتباط با خارج از محله: وجود ارتباط با خارج از محله برای پیشگیری از جرم بسیار ضروری است. همچنین بسیار مهم است که محله جدا نیفتاده باشد و با سازمان‌ها و گروه‌های خارجی رابطه مثبت داشته باشد. ارتباط با خارج از محله ممکن است در انواع مختلفی باشد مانند ارتباط با رسانه‌ها برای به دست آوردن حمایت و غیره. با ارتقا این‌گونه ارتباط‌ها نه تنها مشکلات حل می‌شوند، بلکه گروه‌های کمک‌کننده اجتماعی هم در دسترس خواهد بود، اما همه این‌ها در صورتی در دسترس خواهد بود که ساکنان قدرت بیشتری در موضوع تأثیرگذاری بر برنامه‌ریزی‌ها و توسعه ناحیه خود داشته باشند (Atlas, 2013:97).

د) فرهنگ جمعی: این زیرشاخه از نسل دوم CPTED به «تاریخ مشترک محله» که از طریق فستیوال‌ها، رویدادهای ورزشی، موسیقی، هنر و گردهمایی‌های اجتماعی به وجود آمده است، گفته می‌شود (Dekeseredy et al., 2005: 30). این رویدادها ممکن است حس مالکیت مردم محله را برانگیزد و از نواحی مشترک درست مانند محله خوشان محافظت کنند (www.cpted.net). مردم یک محله نیاز دارند که یک احساس فرهنگی به محل زندگی خود داشته باشند احساس، همان چیزی است که طراحان شهری آن را به «خلق مکان» وابسته می‌کنند (غفاری و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۰).

نظریه پیشگیری وضعی جرم

هدف از پیشگیری وضعی جرم، حذف فرصت‌های جرم می‌باشد. این مسئله شامل معیارهای کاهش جرم می‌گردد که انواع خاص جرم را مورد خطاب قرار می‌دهد و شامل مدیریت، طراحی و یا کنترل

محیط‌های مجاور در روشی نظام‌مند و در حد امکان ثابت می‌باشد؛ بنابراین منجر به افزایش تلاش‌ها، خطرات ارتکاب جرم، کاهش منافع و مزایایی که مجرمان به دنبال آن می‌باشند، می‌گردد. مفاهیم پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی جفیری از مفاهیم پیشگیری وضعی جرم، گسترده‌تر است؛ زیرا مدل جفیری هم محیط خارجی (مکان) و هم محیط داخلی (مجرم) را در نظر گرفته است؛ ولی مدل پیشگیری وضعی جرم تنها به ذکر ماهیت خارجی محیط فیزیکی (مکان) پرداخته است و مجرم را تنها به علت چیزی که در ذهنش می‌گذرد به حساب می‌آورد. در واقع مجرمان را به‌عنوان گروهی همگون از موجودات منطقی تصور می‌کنند و محیط درونی مجرم را نیز، مشتمل بر ذهن و اندیشه او می‌دانند نه جسمش (عبادی‌نژاد و امینی، ۱۳۹۴: ۴۴-۴۵).

نظریه فضای قابل دفاع

این نظریه در سال ۱۹۷۳ توسط اسکار نیومن مطرح شد؛ نیومن بر این نکته تأکید داشت که کلیه دستورالعمل‌های مرتبط با فضای قابل دفاع یک هدف مشترک را دنبال می‌کنند، آن‌ها چارچوب کالبدی یک محله را به‌گونه‌ای بازسازی می‌کنند که ساکنان قادر باشند محیط اطراف خانه‌هایشان را کنترل کنند. این محیط شامل خیابان‌ها و فضاهای باز اطراف ساختمان‌های آن‌ها و همچنین فضاهای داخلی (لابی، راهروها و...) می‌باشد (سلیمی سبحانی و دیگران، ۱۳۹۴: ۴۶). در واقع واکنش شهروندان به جرم، آنچنان نیروی عظیمی است که شکل محلات مسکونی را بسیار سریع‌تر از افزایش تعداد نیروهای پلیس و زندان‌ها تغییر می‌دهد، بنابراین به کار بردن طرح فضای قابل دفاع برای پیشگیری از این فرسایش، هم ارزان‌تر و هم کارآمدتر است. در واقع ایده فضای قابل دفاع از طریق تقسیم بخش‌های بزرگ فضاهای عمومی و واگذار نمودن آن‌ها به تک‌تک افراد و گروه‌های کوچک انجام‌پذیر است، به این ترتیب آن‌ها می‌توانند مانند محیط خصوصیشان این فضاها را کنترل کنند (نیومن، ۱۳۹۴: ۱۵). در واقع با مطالعاتی که اسکار نیومن در خصوص فضای مقاوم، مجتمع‌های مسکونی و بزهکاری در شهر نیویورک انجام داد، دریافت که رابطه‌ای معین و قطعی بین نوع طراحی شهری و میزان بزهکاری وجود دارد. او دریافت ساختمان‌های بلندمرتبه‌ای که دارای لابی، بالابر، پله فرار و خروج اضطراری هنگام آتش‌سوزی هستند و یا پشت‌بام در دسترس و راهروهای دور از دید عمومی دارند، نسبت به ساختمان‌های با ارتفاع کم، بیشتر در معرض بزهکاری قرار دارند. مطابق تحلیل‌های نیومن پیرامون رابطه طراحی و بزهکاری در مجتمع‌های مسکونی، وی بر سه عامل اساسی تأکید می‌کند:

الف) قلمرو گرایی: نیومن در دیدگاه فضای مقاوم بر این معتقد است که مردم نیاز به تعیین قلمرو خود و دفاع از آن دارند. به نظر وی، یک طراحی خوب، مردم را در تعیین قلمرو خویش تشویق می‌کند و سبب می‌شود تا آن‌ها از محدوده تحت قلمرو خود در برابر غریبه‌ها دفاع کنند.

ب) نظارت طبیعی: در این نوع نظارت، اهالی محل به صورت عادی و اتفاقی فضاهای عمومی و نیمه عمومی محل زندگی خود را زیر نظر می‌گیرند و افراد غریبه را در محل شناسایی می‌کنند.

ج) محیط و تصویر ذهنی: نیومن معتقد است با طراحی فضای مقاوم در برابر بزهکاری، تمامی تأثیرات منفی و نادرستی که سبب ایجاد تصویر ذهنی بد در افراد جامعه می‌شود خنثی و بی‌اثر می‌کند (جیسون و ویلسون، ۱۳۹۰: ۲۳-۲۵).

نظریه چشمان ناظر

این نظریه در سال ۱۹۶۱ توسط جین جیکوبز در کتاب مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی مطرح شد. براساس این نظریه اولین چیزی که باید درک کنیم آن است که آرامش عمومی شهرها اساساً به وسیله شبکه پیچیده و اغلب ناآگاهانه‌ای از کنترل‌ها و استانداردهای داوطلبانه بین مردم کنترل شده و به وسیله همان مردم اجرا می‌شود. دومین چیزی که باید دانست این است که مشکل عدم امنیت را نمی‌توان با کم کردن حضور مردم در سطح خیابان‌ها و پیاده‌روهای شهر حل کرد. به همین دلیل یک خیابان شهری که به خوبی مورد استفاده قرار می‌گیرد مستعد آن است که خیابانی امن باشد و یک خیابان شهری رها شده مستعد ناامنی است (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۳۱). به طوری که جیکوبز حتی در تعریف SPTED نیز بر نقش خیابان تأکید می‌کند و معتقد است، CPTED یک نظریه بر پایه شهری همراه با خیابان‌های امن می‌باشد (Kim & park, 2017: 233). یک خیابان شهری که در درون خود برای مواجهه با بیگانگان و حفظ سرمایه‌های خود- همان‌گونه که خیابان‌های موفق محلات شهری چنین‌اند- باید دارای سه کیفیت اصلی باشد:

- مرزبندی روشنی بین فضای عمومی و خصوصی آن وجود داشته باشد و فضاهای خصوصی و عمومی نباید در یکدیگر نفوذ کنند.

- چشم‌ها باید به روی خیابان گشوده باشند؛ چشم‌هایی که به صاحبان مسلم خیابان تعلق دارند. ساختمان‌های خیابانی که برای مواجهه با بیگانگان و همچنین تضمین امنیت آن‌ها و ساکنان خود تجهیز شده باشد، باید رو به سوی خیابان داشته باشند.

- پیاده‌راه‌ها باید پیوسته مورد استفاده قرار بگیرند؛ چه برای افزودن به تعداد چشم‌های کارایی که به خیابان دوخته می‌شوند و چه برای تشویق تعداد کافی مردم ساکن در ساختمان‌های طول خیابان، برای نگرستن به پیاده‌روها. پیش‌نیاز اساسی برای چنین مراقبتی کمیت قابل توجهی از

مغازه‌ها و سایر فضاهای عمومی است که در طول پیاده‌راه‌های یک محدوده پراکنده شده باشند. حضور فضاهای عمومی و بنگاه‌های اقتصادی که غروب و شب مورد استفاده قرار می‌گیرند ضروری است. به‌عنوان مثال مغازه‌ها، بارها و رستوران‌ها از راه‌های متفاوت و پیچیده‌ای در تقویت امنیت پیاده‌راه عمل می‌کنند (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۳۶-۳۷).

نظریه پنجره‌های شکسته

نظریه پنجره‌های شکسته یک نظریه مشهور در ارتباط با اهمیت طرز نگاه به جرم است (Hinkle & Yang, 2014: 26). این تئوری به مقوله پیشگیری از جرم با تمرکز بر روی آگاهی ساکنین از رفتارهای مشکوک، حفاظت از محیط و پیامدهای آن می‌پردازد. تز بسیار تأثیرگذار «پنجره‌های شکسته شده» (۱۹۸۲) ویلسون و کلینگ بر اهمیت حیاتی حفاظت از محیط به‌عنوان شاخصی فیزیکی برای سطوح همبستگی و انسجام اجتماعی و کنترل اجتماعی غیررسمی تأکید نموده است (نظریان و دیگران، ۱۳۹۲: ۶۱).

در واقع این نظریه اغلب با کاهش جرم یکسان فرض می‌شود. از دیدگاه نظریه پنجره‌های شکسته، بی‌نظمی‌های اجتماعی به‌وسیله واسطه‌هایی تبدیل به جرم‌های جدی می‌شود (Gau, Corsaro, & Brunson, 2014: 580). این نظریه در ماهیتش بیانگر این است که جرم به هیچ‌عنوان با بی‌نظمی‌های اجتماعی تفاوت ندارد. اگر جامعه در برابر بی‌نظمی‌های اجتماعی، بی‌تفاوت باشد. این بی‌نظمی‌های اجتماعی اندک اندک شدیدتر می‌شوند و تبدیل به جرم خواهند شد (Engel et al., 2014: 126).

دلیل فرضی این نظریه این است که نشانه‌های بصری در مکان‌های عمومی، کثیف بودن محله، خودروهای متروک و ول شده و ... مجرمان را به خود جذب می‌کند و باعث می‌شود مجرمان فکر کنند که ساکنان نسبت به آنچه در همسایگی‌شان می‌گذرد بی‌تفاوت هستند (Sampson & Raudenbush, 2004: 319). به عبارت دیگر تئوری پنجره‌های شکسته نشان می‌دهد که تصویر محلات با نورپردازی، مراقبت و نگهداری صحیح تأثیر بسیاری بر کاهش میزان ترس از جرم دارد. در تئوری پنجره‌های شکسته سه فرضیه در مورد انگیزه ترس عمومی، مطرح شده است. ترس عمومی به‌وسیله ترس از قربانی جرم شدن، ترس از افراد مزاحم و ترسی که از بی‌نظمی و بی‌توجهی به یک محیط فیزیکی ایجاد شود. این تئوری بر اساس غفلت و فراموشی محیط بر پایه ایده‌ای که یک پنجره شکسته تعمیر نشده، نشانه این است که کسی مراقب آن نیست و بنابراین شکستن پنجره‌های بیشتر هزینه‌ای ندارد، شکل گرفت. تئوری پنجره‌های شکسته با تئوری‌های فضای قابل دفاع و CPTED همسو است چرا که مانند آن‌ها معتقد است که کیفیت بد محیطی که مردم در

آن زندگی می‌کنند می‌تواند تأثیر منفی در حس غرور ساکنین نسبت به محیط پیرامونشان داشته باشد، بنابراین عکس‌العمل کمتری نسبت به مشکلات محیطی و جرم در محلات از خود نشان می‌دهند (فریدطهرانی، ۱۳۹۰: ۳۴-۳۳).

پیشینه پژوهش

از جمله نگرش‌های مطرح در زمینه جرم، پیشگیری بزهکاری از طریق طراحی محیطی است. برای نخستین بار این دیدگاه در دهه ۱۹۶۰ میلادی در کتاب جین جیکوبز با عنوان «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» و کتاب الیزابت وود با نام «جنبه‌های اجتماعی خانه‌سازی در توسعه شهری» مطرح شد. کتاب جاکوبز نخستین کتاب تأثیرگذاری بود که بر عنصر فعالیت در خیابان‌ها برای کاهش فرصت‌های بروز جرم تأکید می‌کرد. در اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی، توجه و علاقه برای اصلاح محیط‌های ساخته شده با هدف پیشگیری بزهکاری پدیدار شد. در این ارتباط، کتاب «پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی» نوشته سی. ری جفری و کتاب «فضای مقاوم» نوشته اسکار نیومن در شکل‌گیری این نگرش تأثیر و نفوذ ویژه‌ای داشت. پس از آن دیدگاه فرصت برای پیشگیری و کنترل بزهکاری به وسیله کسانی چون میو، کلارک، استورمن و هیو (۱۹۷۶) و کلارک و میو (۱۹۸۰) ارائه شد (جیسون و ویلسون، ۱۳۹۰: ۲۲-۲۳). همچنین کازنز^۱ و همکاران (۲۰۰۵) در مقاله خود با عنوان «پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی (CPTED) بررسی و کتابشناسی مدرن» به طور انتقادی شواهد موجود در مورد سهم پیشگیری از جرم را از طریق طراحی زیست محیطی به عنوان یک استراتژی پیشگیری از جرم شامل (طراحی / روش شناسی / رویکرد - ارزیابی‌های گسترده) را ارزیابی کرده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد، پیامدهای عملی CPTED؛ به عنوان یک رویکرد به طور فزاینده‌ای مد روز است و در مقیاس جهانی اجرا می‌شود. علاوه بر این، اجزای فردی آن مانند سرزمین، نظارت، تعمیر و نگهداری، کنترل دسترسی، حمایت از فعالیت‌ها و سخت شدن هدف، به طور گسترده‌ای فراگیر می‌شوند. با این حال، شواهد موجود در حال حاضر غیرقابل قبول است و بسیار مورد انتقاد قرار گرفته است، چرا که به طور مؤثر مانع از مداخله گسترده و سرمایه‌گذاری توسط دولت مرکزی می‌شود (Cozens Et al, 2005)

عبدالمالک^۲ و مریفن^۳ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای تحت عنوان "بازدید ادراک مسائل خرابکارانه و مسائل ایمنی در پارک‌های شهری مالزی" هدف از این پژوهش را همان گونه که از عنوان نیز بر می‌آید، شناسایی و درک مسائل خرابکاری دانسته‌اند که در پارک مورد مطالعه رخ می‌دهد. آنها

1. Cozens

3. ABDUL MALEK

4. MARIAPAN

جهت دستیابی به هدف پژوهش ویژگی مناطق اطراف پارک‌ها و شناسایی نقاط خرابکارانه یا امن را مورد توجه قرار داده‌اند. بدین منظور از طریق پرسشنامه عوامل موثر در ادراک مسائل خرابکارانه را در یک پارک شهری در شهرستان شاه علم در ایالت سلانگور، مالزی پیگیری نموده‌اند. نتیجه‌ی تحقیق نشان داد که جامعه‌ی هدف درک مسائل خرابکارانه را غالباً به دلایلی چون: فرصت‌های ارائه شده توسط محیط اطراف، رفتار کاربر، عدم امنیت و اجرای قانون، عدم تعمیر و نگهداری و بازرسی، محل و طراحی از امکانات و مواد مورد استفاده برای امکانات دانسته‌اند. نویسندگان پژوهش حاضر را بدین خاطر که برای اولین بار در مالزی به بررسی نقاط خرابکارانه در مالزی (از نگاه مراجعه‌کنندگان به پارک) پرداخته است؛ بسیار کاربردی دانسته‌اند و در این زمینه گروه‌های برنامه ریزان، طراحان پارک، مدیران پارک، شوراهای محلی و عموم مردم را در کنترل مسائل خرابکارانه مهم دانسته‌اند (MARIAPAN, ABDUL MALEK, 2009, 93).

همچنین میرمعینی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله "سنجش امنیت محیطی با استفاده از تئوری چیدمان فضایی و تکنیک مکان سنجی، نمونه مطالعاتی: محله سرآسیاب تهران" به این نتیجه دست یافته‌اند که نقطه اتکا نظریه‌هایی چون فضاهای قابل دفاع و چشمان ناظر توجه صرف بر حضور کمی افراد و غفلت آنها در توجه به مساله امنیت در قالب نظریه چیدمان فضای بیل هیلیر و تاثیر تغییرات پیکره بندی فضا بر تعاملات اجتماعی، حضور مشترک و کیفیت حضور افراد بوده است. به همین منظور آن‌ها، مکان سنجی در قالب اصول و راهبردهای محله استخراج شده و تاثیر چیدمان فضا بر امنیت محیطی آن را مورد ارزیابی قرار داده‌اند. نتایج نشان دهنده پایین بودن میزان امنیت محیطی در محله سرآسیاب است. بدین منظور به مدلسازی تأثیر تغییرات کالبدی پیشنهادی به منظور بهبود وضعیت پیکربندی فضایی، افزایش هم پیوندی و امنیت محیطی، مبادرت ورزیده شده است (میرمعینی و همکاران، ۱۳۹۸). حیاتی و همکاران (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود تحت عنوان "بررسی عوامل موثر بر کاهش جرایم فردی و افزایش امنیت در فضاهای شهری با استفاده از نظریه CPTED" اشاره کرده‌اند؛ رویکرد CPTED در طراحی و برنامه‌ریزی محیط و منظر شهری، در تلاش است تا با رعایت استانداردهای ویژه‌ای در ساخت سیمای محیط کالبدی، به ارتقا ایمنی در شهر دست یافته و از این راه به احساس امنیت ساکنین شهر کمک نماید. استراتژی CPTED در ارتباط با طراحی محیطی و با هدف کاهش جرم شامل اصول بنیادینی است که عبارتند از: تعیین قلمرو، افزایش امکان نظارت طبیعی و مراقبت طبیعی، روشنایی، منظرسازی، امنیت فیزیکی، کنترل دسترسی، فعالیت پشتیبانی و نگهداری که بدون دانستن آنها نمی‌توان از این تکنیک استفاده نمود. لذا در این پژوهش راهکارهایی را در راستای بهبودی و ارتقا امنیت برای کاهش جرائم فردی و اجتماعی در محیط شهری و محیط معماری ارائه

شده است (حیاتی و همکاران، ۱۳۹۷). باقری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی دیگر تحت عنوان "سناریوی ایجاد امنیت در فضاهای شهری با استفاده از روش CPTED (با تاکید بر توانمند سازی امنیتی شهرها)" بیان داشته‌اند؛ یکی از مباحث کاربردی برنامه ریزی شهری در حوزه سیاست شهر را می‌توان توجه به استراتژی‌های طراحی شهری در جهت مقابله با جرم و ناامنی یا نظریه CPTED را نام برد. رویکرد CPTED در طراحی و برنامه ریزی محیط و منظر شهری، در تلاش است تا با رعایت استانداردهای ویژه‌ای در ساخت و سیمای محیط کالبدی، به ارتقا ایمنی در شهردست یافته و از این راه به احساس امنیت ساکنین شهر کمک نماید. استراتژی CPTED در ارتباط با طراحی در جهت کاهش جرم شامل اصولی بنیادین است که عبارتند از: تعیین قلمرو، افزایش امکان نظارت و مراقبت طبیعی، روشنایی، منظرسازی، امنیت فیزیکی، کنترل دسترسی، پشتیبانی فعالیت، نگهداری که بدون دانستن آن‌ها نمی‌توان از این تکنیک استفاده نمود؛ بنابراین جهت ادراک صحیح از روش کاربردی این تکنیک باید با این اصول و روش اعمال آن در کشور های دیگر آشنا شد. به این منظور در این مقاله به معرفی ویژگی‌ها و روش‌های کاربردی آن در ایجاد امنیت شهری پرداخته شده است (باقری و همکاران، ۱۳۹۵).

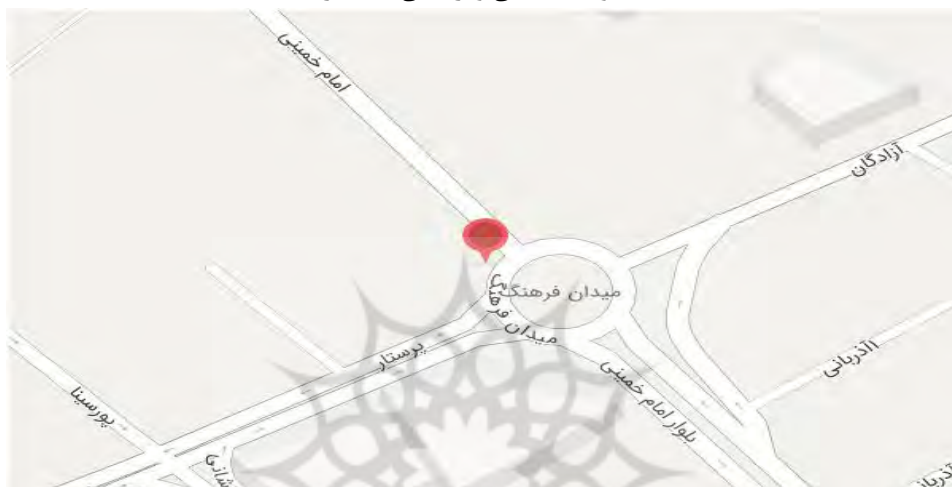
داده‌ها و روش کار

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش تحقیق آن نیز بر پژوهش موردی استوار است. جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز علاوه بر مستندات موجود در زمینه محله مذکور جهت تکمیل پرسشنامه‌ها از شهروندان بالای ۱۸ سال که در ساعات تکمیل پرسشنامه در محله مذکور حضور داشته‌اند، به شیوه پیمایش میدانی بهره گرفته شده است. بدین ترتیب روش نمونه‌گیری، تصادفی بوده است. به این صورت که پرسشنامه‌ها (مجموعاً ۲۴۰ پرسشنامه) (در ساعات ۱۹-۲۳) تکمیل گردید. این پژوهش در زمستان سال ۱۳۹۸ انجام گرفته است. جهت تحلیل پرسشنامه‌ها از طیف اندازه‌گیری بر حسب طیف ۵ امتیازی لیکرت استفاده شده است و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های پارامتریک T-Test و آزمون رتبه‌ای فریدمن در محیط نرم افزار SPSS انجام شده است.

ناحیه سه منطقه دو متشکل از پنج محله دباغیان، پامچال، صومعه بیجار، فرهنگ و خواهرامام- ساغریسازان می‌باشد. که پژوهش حاضر به طور مشخص بر روی محله فرهنگ متمرکز بوده است. موقعیت جغرافیایی محله فرهنگ؛ از سمت شمال به خیابان حافظ؛ از سمت جنوب به بلوار آزادی، از سمت شرق به خیابان امام خمینی و نهایتاً از سمت غرب به گوهر رود منظریه تا خیابان نامجو منتهی می‌شود. قدمت این محله بالای ۳۰ سال می‌باشد. علت نامگذاری به این اسم وجود اداره کل

آموزش و پرورش در میدان اصلی این محله می‌باشد و ریز محله‌های آن پردیس و قسمتی از منظریه می‌باشد. افراد ساکن این محل را بیش تر گیلک زبانان و پس از آن، آذری زبانان تشکیل می‌دهند. علت انتخاب محدوده‌ی مد نظر در پژوهش حاضر موقعیت و نقش مکانی و ارتباطی مهم و مؤثر محله فوق در شهر رشت می‌باشد. این محدوده به‌عنوان یکی از محورهای اصلی و کارکردی شهر، دارای بافتی بسیار ناهمگن و دارای موقعیت خاصی در شهر است. همچنین محور شمالی - جنوبی آن کارکردی دوگانه را به نمایش می‌گذارد بدین صورت که بخش جنوبی آن یک محدوده کاملاً مسکونی و بخش شمالی آن یکی از مهم‌ترین قطب‌های اداری شهر و محل تمرکز کاربری‌های بهداشتی درمانی است، لذا نقش عملکردی مهمی در شهر ایفا می‌نماید.

نقشه ۱- موقعیت مکانی و ارتباطی محله فرهنگ

یافته‌های پژوهش

محله فرهنگ به‌عنوان یکی از محورهای اصلی مهم شهر بوده که با توجه به ترافیک سنگین خیابان‌های آزادگان و پرستار در ساعات اوج شلوغی به عنوان محور اصلی استفاده می‌شود. محور شمالی-جنوبی فرهنگ با توجه به موقعیت استقرار آن هم به لحاظ ارتباطی و هم به لحاظ عملکردی نقش بسیار مهمی را در سطح محدوده فرهنگ ایفا نمی‌نماید. در جدول و نمودار زیر اطلاعات کلی و وضعیت کاربری اراضی محله فرهنگ ارائه شده است.

جدول ۱- اطلاعات کلی محله فرهنگ بر اساس طرح تفصیلی

۱۱۷۱۳	جمعیت
۵۰	مساحت (هکتار)
۲۰	تعداد کارگاه
۳۵۰۰ مترمربع	مساحت فضای سبز
۲	اماکن مذهبی
۴	تعداد مراکز آموزشی
۲۵	تعداد ادارات
۱۱۹	تعداد مغازه‌ها

نمودار ۱- وضعیت کاربری اراضی محله فرهنگ بر اساس طرح تفصیلی

جدول ۲- وضعیت کاربری اراضی محله فرهنگ بر اساس طرح تفصیلی

کاربری‌های موجود	مساحت	درصد سطح اشغال
مسکونی با تراکم متوسط	۱۶۱۱۷۲	۴۴٪
مسکونی با تراکم زیاد	۱۴۸۵	۰.۴٪
پارکینگ تجاری	۳۸۰۵	۱٪
تجاری همجوار مسکونی	۶۵۸۴	۲٪
آموزشی	۹۰۱۶	۲٪
اداری	۱۰۹۳۳۴	۳۰٪
بهداشتی و درمانی	۵۵۳۰۸	۱۵٪
فضای سبز	۷۱۰۷	۲٪
پارکینگ	۵۶۰۱	۱٪
تجاری متمرکز	۷۱۰۴	۲٪
جهانگردی	۸۳۸	۰.۲٪
تاسیسات	۲۵۶۱	۱٪

پس از ارائه اطلاعات کلی از محله مذکور اولین هدف پژوهش حاضر "شناسایی نقاط قوت و ضعف درونی و بیرونی محله فرهنگ به منظور شناسایی وضعیت امنیت محیطی محله از دید ساکنین و شهروندان" بوده است. برای دستیابی به این هدف، از پاسخ دهندگان خواسته شد تا نقاط قوت و ضعف درونی و بیرونی محله مذکور را به شیوه باز و از نگاه خودشان شناسایی نمایند و در نهایت از مجموع پاسخ های به دست آمده سعی شده است گزینه های مشترک دسته بندی شوند و در قالب مواردی به شرح جدول زیر ارائه شوند.

پاسخ های به دست آمده از این هدف، سبب شد تا پاسخ دهندگان پیش از جواب دادن به سوالات چهار گزینه ای پرسشنامه، نظر خود را آزادانه بیان نمایند، که این امر امکان مقایسه ای پاسخ ها را که در دو دسته ای کلی چهارگزینه ای و تشریحی بودند را فراهم آورد.

جدول ۳- نقاط قوت و ضعف درونی و بیرونی محله فرهنگ به منظور شناسایی وضعیت امنیت محیطی محله از دید پاسخ دهندگان پرسشنامه

<ul style="list-style-type: none"> - وجود محورهای شهری: خیابان نامجو-خ امام-بلوار منظره - فراوانی نسبی اقشاری که از لحاظ اجتماعی و اقتصادی در سطح متوسط به بالا قرار دارند - وجود محورهای شهری مؤثر در استخوان بندی محله فرهنگ - وجود اکثر ادارات و سازمانها در مرکز این محله - وجود برخی مکان های زیارتی (امامزاده، مسجد وحسینیه) 	$\left. \begin{array}{l} \text{قوت} \\ \text{بیرونی} \end{array} \right\}$
<ul style="list-style-type: none"> - استقرار نامناسب برخی فعالیت های شغلی در کنار خیابان این محله - افزایش نقش عبوری معابر و نبود فضای مناسب برای تردد معابر - تشتت در قومیت های ساکن در محله - کمبود عناصر هویت بخش در بافت های جدید محله - عدم وجود فضاهای جمعی مناسب برای تعامل اجتماعی ساکنان - وجود بسترهای مساعد برای ایجاد آسیب های اجتماعی به دلیل وجود کاربری های فرامنطقه ای و فراشهری - کمبود زیرساخت های فرهنگی و ورزشی برای گذران اوقات فراغت به ویژه برای جوانان - عدم توزیع مناسب امکانات فرهنگی و رفاهی موجود در محله میان نواحی و محلات مختلف - پایین بودن رفت و آمد در شب نسبت به روز و ایجاد زمینه های ناامنی در معابر و دسترسی های فرعی 	$\left. \begin{array}{l} \text{ضعف} \\ \text{درونی} \end{array} \right\}$
<ul style="list-style-type: none"> - بستر مناسب برای بارگذاری گردشگری، تفریحی و تقویت پهنه محله فرهنگ - جایگاه ویژه منطقه به لحاظ ارزشهای محیطی در رشت - تعدد خطوط و ایستگاه های حمل و نقل درون شهری - درخواست بالای ساخت و ساز در حوزه های سکونتی - وجود کاربری های فرامحله ای و امکان بهره برداری مناسب از این پتانسیل 	$\left. \begin{array}{l} \text{قوت} \\ \text{داخلی} \end{array} \right\}$

وجودگرایش قوی برای استفاده از اراضی جهت تجاری کردن محله
- مکان‌گزینی طبقات اجتماعی در محلات مختلف محله و احتمال فاصله گرفتن اقشار اجتماعی

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۸)

همان‌گونه که پیشتر نیز اشاره شد؛ محله فرهنگ به دلایل ارتباطی و هم به لحاظ عملکردی، قدمت، اماکن و کاربری‌های متعدد و ... دارای موقعیت بسیار با اهمیتی در شهر رشت است. این مسأله را می‌توان در نقاط قوت و فرصت بیان شده توسط پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه نیز استنباط کرد. با این حال از مهم‌ترین مشکلات خیابان فرهنگ که در امنیت محیطی آن تأثیر بسزایی دارد؛ از دید ساکنان عدم وجود فضاهای جمعی مناسب برای تعامل اجتماعی ساکنان، وجود بسترهای مساعد برای ایجاد آسیب‌های اجتماعی به دلیل وجود کاربری‌های فرامنطقه‌ای و فراشهری- کمبود زیرساخت‌های فرهنگی و ورزشی برای گذران اوقات فراغت به ویژه برای جوانان، عدم توزیع مناسب امکانات فرهنگی و رفاهی موجود در محله میان نواحی و محلات مختلف، پایین بودن رفت و آمد در شب نسبت به روز و ایجاد زمینه‌های ناامنی در معابر و دسترسی‌های فرعی، افزایش نقش عبوری معابر می‌باشند.

دومین هدف پژوهش حاضر "سنجش وضعیت مولفه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ شهر رشت" بوده است. بدین منظور ابتدا در جدول زیر گویه‌هایی که برای سنجش میزان تفوق شیوه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ شهر رشت به کار گرفته شده‌اند، به همراه نمره‌ی میانگینی که کسب نموده‌اند و نتیجه آزمون T-Test ارائه شده است.

جدول ۴- سنجش وضعیت شیوه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ شهر رشت

آزمون t				گویه‌ها
sig	df	t	میانگین	
۰/۰۰	۲۳۹	۸/۴۱	۳/۷۶	میلان شهری آزاردهنده است.
۰/۰۰	۲۳۹	۸/۹۳	۲/۳	من از قدم زدن در پیاده‌روها و خیابانها متنفرم.
۰/۰۰	۲۳۹	-۲۲/۷۳	۱/۷	قتل و جنایت در شهر بیداد می‌کند.
۰/۰۰	۲۳۹	-۹/۰۲	۲/۲۳	از اینکه شب به تنهایی بیرون بروم، می‌ترسم.
۰/۰۰	۲۳۹	-۳/۵۸	۲/۷	چراغها و تیر برق اصلا در جای خود کاربرد ندارند.
۰/۰۰	۲۳۹	۵/۰۹	۳/۴۹	ترافیک مساله‌ای بغرنج در شهر شده است.
۰/۰۰۷	۲۳۹	-۲/۷۲	۲/۷۹	در محیط خارج خانه گاهی مورد مزاحمت خیابانی قرار می‌گیرم.

۰/۰۲۱	۲۳۹	-۲/۳۱	۲/۸۱	گاهی احساس می‌کنم ممکن است مورد هجوم قرار گیرم.
۰/۰۰	۲۳۹	-۶/۱۵	۲/۴۵	در شب اراذل و اوباش مانع رفت و آمد ما می‌شوند.
۰/۰۰	۲۳۹	۴/۸۲	۳/۳۶	امکان دسترسی سریع به نیروی انتظامی.
۰/۰۰	۲۳۹	-۴/۵۴	۲/۶۳	وضعیت روشنایی پارک در شب مناسب است.
۰/۰۳۶	۲۳۹	۲/۱۱	۳/۲۳	در محله مذکور خوانایی مسیر مشاهده می‌گردد
۰/۰۰	۲۳۹	۷/۷۲	۲/۴۱	از ترس کیف قاپی همیشه مضطرب هستم.
۰/۰۰	۲۳۹	۳/۵۲	۳/۱۹	شرارت اراذل و اوباش و مستی و عریضه کشی و حضور معتادان در راه مرا آزار می‌دهد.
۰/۰۰	۲۳۹	-۹/۵۴	۲/۲۲	من از تردد با ماشینهای مسافرکشی در شب هراس دارم.
۰/۰۳۴	۲۳۹	-۲/۱۲	۲/۸۳	در ادارات شهرمان به راحتی می‌توانیم عقایدمان را ابراز کنیم.
۰/۰۰	۲۳۹	۵/۸۲	۳/۵۴	عقاید ما از جانب نهادهای رسمی مورد احترام است.
۰/۱۹۶	۲۳۹	۱/۲۹	۳/۱	قوانین موجود ما کم و بیش تساوی بین همه اقشار را رعایت کرده است.
۰/۰۰	۲۳۹	۱۰/۱۹	۳/۸۲	قوانین موجود در جامعه ما می‌توانند امنیت را برای شهروندان تامین کنند.
۰/۰۰	۲۳۹	-۴/۷۵	۲/۵۶	افراد الکلی در شهر امنیت ما را مختل کرده‌اند.
۰/۰۰	۲۳۹	-۱۴/۴۳	۱/۹۵	گر شب ماشینی در کوچه پارک شود سرقت می‌شود.
۰/۰۰	۲۳۹	-۵/۸۵	۲/۵۱	ما به خاطر دزدی، می‌ترسیم برای مدت طولانی منزل را ترک کنیم.

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۸)

از آنجا که طیف اندازه‌گیری بر حسب طیف ۵ امتیازی لیکرت تدوین شده است، مقدار عددی ۳ به عنوان مقدار مرزی برای سنجش اهمیت آسیب‌ها در نظر گرفته می‌شود، با توجه به مقادیر میانگین برای شاخص‌های تنفر از قدم زدن در پیاده‌روها و خیابانها، مملو بودن شهر از قتل و جنایت، ترس از بیرون رفتن در شب به تنهایی، عدم کاربرد چراغها و تیر برق اصلا در جای مناسب، مزاحمت خیابانی در محیط خارج خانه، گهگاهی احساس مورد هجوم واقع شدن و مزاحمت شب هنگام اراذل و اوباش و ایجاد مانع در رفت و آمدها، مناسب بودن وضعیت روشنایی پارک در شب، مضطرب بودن از ترس کیف قاپ‌ها، ترسیدن از تردد با ماشینهای مسافرکشی در شب، ابراز راحت و صریح عقاید در ادارات، ایجاد اختلال در امنیت توسط افراد الکلی در شهر، احتما سرقت ماشین در شب اگر در کوچه پارک شود، نگرانی از ترک منزل به مدت طولانی به دلیل ترس از دزدی، می‌توان اینگونه ادعان داشت که میانگین این شاخص‌ها دارای مقداری کمتر از حد عددی (۳) می‌باشد و سطح معناداری آزمون برای این شاخص‌ها کمتر از خطای ۵٪ بوده و گویای این مطلب است

که اختلاف میانگین این شاخص‌ها با مقدار عددی ۳، یا سطح متوسط طیف؛ با ضریب اطمینان ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. به عبارتی پاسخ گویان اظهار داشتند که میزان گویه‌های مزبور در وضعیتی کمتر از حد متوسط قرار دارند و در خصوص آزار دهنده بودن مبلمان شهری، ترافیک، دسترسی به مأموران نیروی انتظامی در موقعیت‌های مختلف، خوانایی مسیرها، آزار و شرارت اراذل و اوباش و مستی و عریضه کشی و حضور علنی معتادان در سر راه، مورد احترام بودن عقاید از جانب نهادهای رسمی، تامین امنیت شهروندان به واسطه قوانین موجود در جامعه دارای میانگین بیشتر از متوسط (۳) می‌باشند و سطوح معناداری آزمون t دارای مقدار کمتری از مقدار خطای ۵٪ بوده، لذا اختلاف معنادار با مقدار متوسط دارد، به عبارتی بر اساس نظر پاسخ‌گویان میزان این گویه‌ها بیش از حد متوسط بوده است. اما در خصوص موضوع "قوانین موجود ما کم و بیش تساوی بین همه اقشار را رعایت کرده است" سطح معناداری بزرگتر از خطای ۵٪ می‌باشد، لذا این شاخص دقیقاً در سطح متوسط طیف می‌باشد. با توجه به ارزیابی مولفه‌ها بر حسب طیف ترتیبی ۱ تا ۵، اولویت‌بندی آنها با کمک آزمون فریدمن انجام گرفته است که در جدول ۵ مشهود است.

جدول ۵- مقایسه سنجش وضعیت مولفه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ شهر رشت.

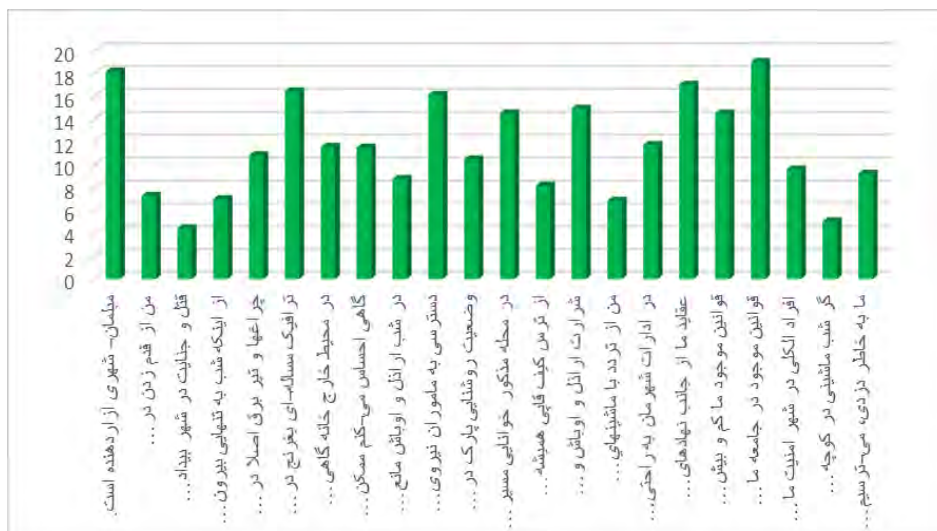
آزمون فریدمن		گویه‌ها
اولویت	متوسط رتبه	
۲۲	۴/۴۴	قتل و جنایت در شهر بیداد می‌کند
۲۱	۵/۰۵	گر شب ماشینی در کوچه پارک شود سرقت می‌شود
۲۰	۶/۸۵	من از تردد با ماشین‌های مسافرکشی در شب هراس دارم
۱۹	۶/۹۹	از اینکه شب به تنهایی بیرون بروم، می‌ترسم
۱۸	۷/۲۸	من از قدم زدن در پیاده‌روها و خیابان‌ها متنفرم
۱۷	۸/۱۸	از ترس کیف قاپی همیشه مضطرب هستم
۱۵	۸/۷۶	در شب اراذل و اوباش مانع رفت و آمد ما می‌شوند
۱۴	۹/۲۱	ما به خاطر دزدی، می‌ترسیم برای مدت طولانی منزل را ترک کنیم
۱۳	۹/۶	افراد الکلی در شهر امنیت ما را مختل کرده‌اند
۱۲	۱۰/۴۸	وضعیت روشنایی پارک در شب مناسب است
۱۱	۱۰/۸۳	چراغها و تیر برق اصلاً در جای خود کاربرد ندارند
۱۰	۱۱/۴۹	گاهی احساس می‌کنم ممکن است مورد هجوم قرار گیرم
۹	۱۱/۵۷	در محیط خارج خانه گاهی مورد مزاحمت خیابانی قرار می‌گیرم
۸	۱۱/۷۳	در ادارات شهرمان به راحتی می‌توانیم عقایدمان را ابراز کنیم
۷	۱۴/۴۷	قوانین موجود ما کم و بیش تساوی بین همه اقشار را رعایت کرده است

۶	۱۴/۴۹	در محله مذکور خوانایی مسیر مشاهده می گردد	
۶	۱۴/۹۲	شرارت اراذل و اوباش و مستی و عریضه کشی و حضور علنی معتادان در سر راه مرا آزار می دهد	
۵	۱۶/۱۲	دسترسی به ماموران نیروی انتظامی در هر موقعیتی امکان پذیر است	
۴	۱۶/۴۲	ترافیک مساله ای بغرنج در شهر شده است	
۳	۱۶/۹۹	عقاید ما از جانب نهادهای رسمی مورد احترام است	
۲	۱۸/۱۶	مبلمان شهری آزاردهنده است	
۱	۹۹	قوانین موجود در جامعه ما می توانند امنیت را برای شهروندان تامین کنند	
درجه آزادی	سطح معنی داری	نتیجه	آماره آزمون فریدمن
۲۱	۰/۰۰	وجود اختلاف در رتبه	۳۰۰۶/۵

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۸)

با توجه به مقدار آماره آزمون فریدمن که برابر ۳۰۰۶/۵ شده و سطح معناداری که با درجه آزادی ۲۱ برابر ۰/۰ و کوچکتر از خطای ۵٪ شده است، این نتیجه به دست می آید که بین اولویت مولفه های ضروری جهت پیشگیری از جرم در محله فرهنگ رشت، تفاوت معنادار وجود داشته که ترتیب صعودی اولویت ها در جدول ۵ درج شده است.

همان گونه که پیداست مولفه "قوانین موجود در جامعه ما می توانند امنیت را برای شهروندان تامین کنند" در اولویت اول و مولفه "قتل و جنایت در شهر بیداد می کند" در آخرین اولویت قرار گرفته است. به علاوه ترتیب قرارگیری سایر مولفه ها و مسائلی که مورد اهمیت بیشتر پاسخ دهندگان بوده است بیان گر وضعیت مطلوب محله فرهنگ از نظر امنیت محیطی می باشد.

همان‌گونه که مشخص است، بر اساس نتایج آزمون فریدمن مواردی چون وجود قتل و جنایت، ترس از سرقت ماشین، ترس از تردد با ماشین‌های مسافرکشی در شب و قدم زدن در پیاده‌روها و خیابان‌ها به ترتیب کمترین اولویت و اهمیت را از نظر پاسخ دهندگان داشته‌اند، که این مساله را می‌توان با بسیاری از نقاط قوت و فرصت بیان شده مانند؛ فراوانی نسبی اقشاری که از لحاظ اجتماعی و اقتصادی در سطح متوسط به بالا قراردارند و وجود محورهای شهری مؤثر در استخوان‌بندی محله فرهنگ و جایگاه ویژه منطقه به لحاظ ارزش‌های محیطی در رشت، تعدد خطوط و ایستگاه‌های، درخواست بالای ساخت و ساز در حوزه‌های سکونتی، وجود کاربری‌های فرامحله‌ای و ... در ارتباط تنگاتنگ دانست.

سومین هدف پژوهش حاضر "شناسایی مؤلفه‌هایی که میزان توانمندی امنیتی و محیطی منطقه را مشخص می‌نمایند" بوده است. بدین منظور ابتدا در جدول زیر مولفه‌های مد نظر و میانگین و نتیجه‌ی آزمون T-Test ارائه شده است.

جدول ۶- سنجش مولفه‌های مبین میزان توانمندی امنیتی و محیطی محله فرهنگ شهر رشت.

آزمون t			میانگین	گویه‌ها
sig	df	t		
۰/۰۰	۲۳۹	۲۶/۷۲	۴/۲۹	آزادی افراد نباید بهانه‌ای برای تعرض به حقوق افراد دیگر باشد
۰/۰۰	۲۳۹	۲۸/۵۲	۴/۴	سنت حکم می‌کند که در شرایط سخت به کمک همشهری‌هایمان بشتابیم
۰/۰۰	۲۳۹	۷/۶۷	۳/۵۷	حمایتهای اجتماعی فقط در بین گروه‌های خاصی در شهر وجود دارد

۰/۰۰	۲۳۹	۳/۴۴	۳/۳۲	دید از پنجره خانه ها به خیابان های محله احساس امنیت را ارتقا می دهد
۰/۰۰	۲۳۹	۴/۵۲	۳/۴۳	وجود تحرک و زندگی شبانه در این محله کاملاً احساس می شود

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۸)

از آنجا که طیف اندازه گیری بر حسب طیف ۵ امتیازی لیکرت تدوین شده است، مقدار عددی ۳ به عنوان مقدار مرزی برای سنجش اهمیت آسیب ها در نظر گرفته می شود، می توان اینگونه اذعان داشت که میانگین این شاخص ها دارای مقداری بیشتر از حد عددی (۳) می باشد و سطح معناداری آزمون برای این شاخص ها کمتر از خطای ۰.۵٪ بوده و گویای این مطلب است که اختلاف میانگین این شاخص ها با مقدار عددی ۳، یا سطح متوسط طیف؛ با ضریب اطمینان ۹۵ درصد معنادار می باشد به عبارتی پاسخ گویان قویاً اظهار داشتند که میزان گویه های مزبور دارای وضعیتی بیشتر از حد متوسط می باشند.

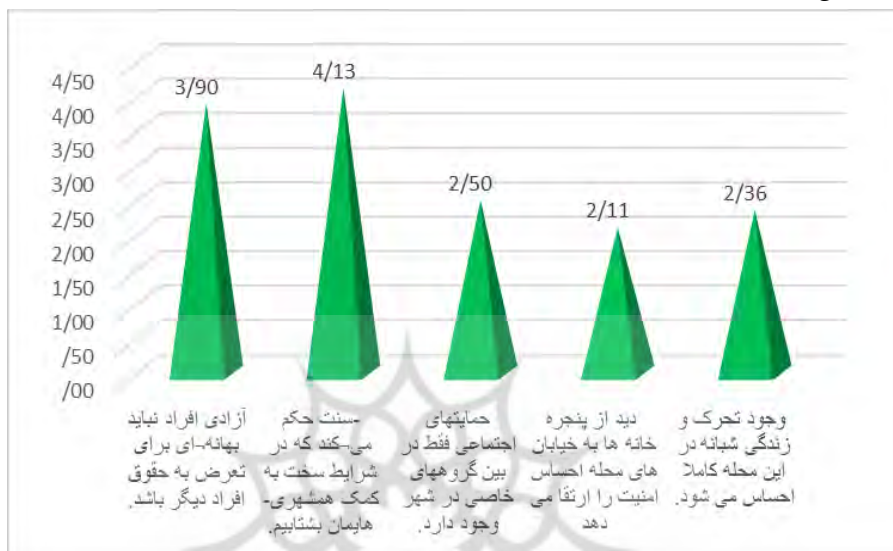
در ادامه جهت شناسایی مهم ترین توانمندی محیطی جهت برقراری امنیت از آزمون فریدمن استفاده شده و به مقایسه و اولویت بندی فاکتورها پرداخته شده است.

جدول ۷- آزمون فریدمن جهت مقایسه توانمندی های محیطی جهت برقراری امنیت در محله فرهنگ شهر رشت

گویه ها		آزمون فریدمن	
		متوسط رتبه	اولویت
دید از پنجره خانه ها به خیابان های محله احساس امنیت را ارتقا می دهد		۲/۱	۵
وجود تحرک و زندگی شبانه در این محله کاملاً احساس می شود		۲/۳۵	۴
حمایتهای اجتماعی فقط در بین گروههای خاصی در شهر وجود دارد		۲/۵	۳
آزادی افراد نباید بهانه ای برای تعرض به حقوق افراد دیگر باشد		۳/۹	۲
سنت حکم میکند که در شرایط سخت به کمک همشهری هایمان بشتابیم		۴/۱۲	۱
آماره فریدمن	سطح معناداری	نتیجه	درجه آزادی
۵۸۳/۵۵	۰/۰۰	وجود اختلاف معنادار بین اولویت ها	۴

(منبع: نویسندگان: ۱۳۹۸)

همان‌گونه که مشخص است با توجه به مقدار آمارهٔ آزمون فریدمن که برابر ۵۸۳/۵۵ شده و سطح معناداری که با درجه آزادی ۴ برابر ۰/۰ و کوچکتر از خطای ۵٪ شده است، این نتیجه یه دست می‌آید که بین مولفه‌های توانمندی‌های محیطی جهت برقراری امنیت در محله فرهنگ رشت، از نظر اولویت و اهمیت تفاوت معنادار وجود دارد. بدین صورت که مولفه‌ی "سنت حکم میکند که در شرایط سخت به کمک همشهری‌هایمان بشتابیم" متوسط رتبه ۴/۱۲ در اولویت اول و مولفه‌ی "دید از پنجره خانه‌ها به خیابان‌های محله احساس امنیت را ارتقا می‌دهد" با متوسط رتبه ۲/۱ در آخرین اولویت قرار گرفته است. وضعیت قرارگیری مولفه‌ها نسبت به هم در نمودار زیر به نمایش گذاشته شده است.

در پایان این بخش نیز با توجه به نتیجهٔ سومین هدف پژوهش که نشان داد؛ مولفه‌های "دید از پنجره خانه‌ها به خیابان‌های محله احساس امنیت را ارتقا می‌دهد" و "وجود تحرک و زندگی شبانه در این محله کاملاً احساس می‌شود" به ترتیب کمترین رتبه را کسب کرده‌اند؛ می‌توانند با نقاط ضعف و تهدیدی که پاسخ دهندگان پیش‌تر به آنها اشاره کرده بودند، مانند افزایش نقش عبوری معابر و نبود فضای مناسب برای تردد معابر، تشتت در قومیت‌های ساکن در محله، کمبود عناصر هویت بخش در بافت‌های جدید محله، عدم وجود فضاهای جمعی مناسب برای تعامل اجتماعی ساکنان، وجود بسترهای مساعد برای ایجاد آسیب‌های اجتماعی به دلیل وجود کاربری‌های فرامنطقه‌ای و فراشهری، پائین بودن رفت و آمد در شب نسبت به روز و ایجاد زمینه‌های نامانی در

معابر و دسترسی‌های فرعی، مکان‌گزینی طبقات اجتماعی در محلات مختلف محله و احتمال فاصله گرفتن اقشار اجتماعی و... ارتباط داشته باشند.

نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های به‌وجود آمده در فرایند شهرنشینی سریع بحث امنیت شهری است که در سراسر جهان به یک نگرانی تبدیل شده است، به‌ویژه با افزایش درگیری‌های قومی، مذهبی، نژادی و مهاجرت و هم‌چنین تروریسم، توسعه بحث امنیت را در مقیاس شهری مهم کرده است. تأمین امنیت به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسان، همیشه در همه جوامع مورد توجه بوده است. احساس امنیت، دارای نقش اساسی در رضایتمندی شهروندان و مطلوبیت زندگی در قالب توسعه پایدار انسانی بشمار می‌آید. بدیهی است که بدون ایجاد امنیت، نمی‌توان انتظار کارایی ساختار شهری به‌مثابه‌ی سیستمی از عناصر برای سکنی‌گزینی شهروندی و زندگی همراه با رفاه و کرامت انسانی را داشت. در واقع یکی از معضلات شهرهای بزرگ به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، میزان بالای جرم و بی‌نظمی‌ها و کاهش امنیت اجتماعی ناشی از آن است. چرا که با گسترش کالبدی، جمعیتی و گسترش حوزه عملکردی شهرها میزان جرم و جنایت نیز به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. یافته‌های مطالعات متعدد در این زمینه نشان می‌دهند؛ منشأ این اختلافات را باید در ساختارهای اجتماعی و اقتصادی، بافت‌های ناکارآمد و نابسامانی‌های حاصل از آنها جستجو کرد که در صورت وجود یک بستر مکانی و زمانی مساعد زمینه ناامنی اجتماعی در ابعاد و زوایای گوناگون را فراهم می‌کنند. بدین منظور در این تحقیق به بررسی میزان امنیت محیطی با تأکید بر رویکرد CPTED در محله فرهنگ شهر رشت پرداخته شده است. بر اساس نتایج آزمون پارامتریک T-Test این نتیجه حاصل آمد که از نگاه شهروندان و ساکنین محله، از میان مولفه‌هایی که بیانگر سنجش میزان تفوق شیوه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در محله فرهنگ بودند؛ وفور قتل و جنایت در شهر با متوسط رتبه ۴.۴۴ در اولویت آخر و تأکید بر قوانینی که می‌توانند امنیت را برای شهروندان تأمین کنند با متوسط رتبه ۹۹ در اولین اولویت بوده است که این مسأله و همچنین توجه بر ترتیب قرارگیری سایر مولفه‌ها، وضعیت مطلوب امنیت محیطی در محله مذکور را نشان می‌دهد. در این زمینه جفری^۱ بر اساس مطالعاتش در سال ۱۹۶۹ اصول CPTED ارائه راهکارهایی برای ایمن‌سازی و همچنین بهبود شرایط فعلی و اقدامات کنترلی و ساماندهی در کانون‌های جرم خیز یا مستعد جرم را که با درک ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی همراه است، پیشنهاد می‌نماید. به نظر او مراقبت‌های

1. Jeffery.C.R

طبیعی شهروندان و طراحی اصولی و صحیح ساختمان‌ها و فضاهای شهری عامل مهم کنترل جرائم شهری است. این تصمیمات برای از بین بردن و یا کاهش اثرات این عوامل در سطح شهر و در حالت مطلوب جهت ارتقا و بهبود همه جانبه میزان امنیت اتخاذ می‌شوند، بدیهی است اقداماتی از این دست به لحاظ اقتصادی، اجتماعی از کارایی بسیار بالایی برخوردار است.

همچنین نتایج آزمون فریدمن که جهت مقایسه توانمندی‌های محیطی جهت برقراری امنیت در محله فرهنگ به کار گرفته شده است، نشان داد که مولفه‌ی "سنت حکم می‌کند که در شرایط سخت به کمک هم‌شهری‌هایمان بشتابیم" با متوسط رتبه ۴.۱۲ در اولویت اول و "دید از پنجره خانه‌ها به خیابان‌های محله احساس امنیت را ارتقا می‌دهد" با متوسط رتبه ۲.۱ در اولویت آخر بوده است. همچنان که الماسی فر و انصاری در پژوهشی تحت عنوان "بررسی امنیت محیطی در پارک‌های منطقه‌ای به عنوان بخشی از فضاهای شهری از دیدگاه زنان بر پایه‌ی رویکرد CPTED (مطالعه‌ی موردی پارک ساعی)"، امنیت محیطی را با استفاده از معیارهایی چون؛ دید و نظارت عمومی، نور و روشنایی، مسیرهای مخفی، ایجاد حس مالکیت و... سنجیده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که رویکرد CPTED در اصل روشی برای بهبود بهره‌بری محیط است که می‌توان از محیط‌های شهری به شکلی بهینه بهره‌جست (الماسی فر و انصاری، ۱۳۸۹)؛ این امنیت محیطی مستلزم شناخت از کیفیت زندگی است، کیفیت زندگی همان خوش‌زیستی افراد یک جامعه است. در واقع کیفیت زندگی صرف نظر از کبودها و مشکلاتی که در هر جامعه‌ای وجود دارد، رضایتمندی و امنیت نسبی انسان‌ها را به‌طور کلی ارزیابی می‌کند. همان‌گونه که مشاهده می‌شود بین مولفه‌های توانمندی‌های محیطی جهت برقراری امنیت در محله فرهنگ رشت، از نظر اولویت و اهمیت تفاوت بسیار معناداری وجود دارد.

نهایتاً مهمترین مشکل خیابان فرهنگ از دید ساکنان به ترتیب اولویت شامل موارد زیر بوده است:

نبود فضاهای جمعی مناسب برای تعامل اجتماعی ساکنان، وجود بسترهای مساعد برای ایجاد آسیب‌های اجتماعی به دلیل وجود کاربری‌های فرامنطقه‌ای و فراشهری - کمبود زیرساختهای فرهنگی و ورزشی برای گذران اوقات فراغت به ویژه برای جوانان، عدم توزیع مناسب امکانات فرهنگی و رفاهی موجود در محله میان نواحی و محلات مختلف، افزایش نقش عبوری معابر، عدم وجود پارکینگ و فضای باز به اندازه کافی، کاهش امنیت عابرین به دلیل حرکت اتومبیل در محدوده و نداشتن دید لازم، پایین بودن رفت و آمد در شب نسبت به روز و ایجاد زمینه‌های ناامنی در معابر و دسترسی‌های فرعی، مهاجرت تدریجی افراد با سطح سواد و تمکن مالی بالا، فرسودگی شدید بعضی از ساختمان‌ها در بافت و ... می‌باشد.

- بدین منظور در پژوهش حاضر با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادهای زیر به منظور پیشگیری از جرم از طریق طراحی شهری ارائه می‌شود:
- ساماندهی سیمای عمومی و منظر شهری در محله فرهنگ با لحاظ نمودن فضاهایی که تداعی گر رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی باشد.
 - ایجاد فضاهای تفریحی و فراغتی سالم، ایجاد زمین‌های بازی رو باز، ساختن سالن‌های ورزشی، کشاندن زمین‌های بازی رو باز به درون محلات جهت پر کردن اوقات فراغت جوانان ساکنین محلات که تأثیر فراوانی در پیشگیری از جرم و افزایش چشمان ناظر خواهد داشت.
 - تهیه طرح‌های تفصیلی با لحاظ نمودن مبحث طراحی شهری با رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی.
 - انجام طرح‌های بهسازی و نوسازی به نحوی که رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی به عنوان یک نیاز ضروری مورد توجه قرار گرفته باشد.
 - تقویت نظارت‌های رسمی، غیر رسمی و اجتماعی جهت فرهنگ سازی رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی.

منابع

- ابادری، یوسف، صادقی فسایی، سهیلا، حمیدی، نفیسه (۱۳۸۷). احساس نامنی در تجربه زنانه از زندگی روزمره، نشریه پژوهش زنان، ۱: ص ۱۰۳-۷۵.
- ابراهیمی‌پور، صالح، حاجیان حسین‌آبادی، محمد، نجاتی، صادق (۱۳۹۷). تأثیر طراحی محیطی در کاهش جرم و جنایت در شهرها نمونه موردی بررسی منطقه ۲ کلان‌شهر مشهد، پنجمین کنفرانس ملی عمران، معماری و شهرسازی، تهران؛ دانشگاه خوارزمی.
- افشار کهن، جواد، رحیقی یزدی، محمد (۱۳۹۲). تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری (مورد مطالعه: محلات منتخب شهر یزد)، نشریه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۳(۸): ص ۷۸-۵۹.
- اکبری، امین، ملکی، امیر، زاهدی، محمد جواد، رستمی، شاه‌بختی (۱۳۹۵). تحلیل فضایی جامعه‌شناختی جرم سرقت از منزل در شهر کرمانشاه، نشریه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۵(۲): ص ۲۹۵، ۳۱۸.
- الماسی‌فر، نینا؛ انصاری، مجتبی (۱۳۸۹). بررسی امنیت محیطی در پارک‌های منطقه‌ای به عنوان بخشی از فضاهای شهری از دیدگاه زنان و بر پایه رویکرد CPTED (مورد: پارک ساعی)، مدیریت شهری، ۲۵: ص ۳۴-۳۴.
- باقری، معصومه و زمانی، ابوالفضل و زمانی، محسن (۱۳۹۵). سناریوی ایجاد امنیت در فضا‌های شهری با استفاده از روش CPTED با تأکید بر توانمندسازی امنیتی شهرها، فصلنامه مطالعات جغرافیا، عمران و مدیریت شهری، ۲(۲): ص ۹-۱.

- پورجعفر، محمدرضا؛ محمودی‌نژاد، هادی؛ رفیعیان، مجتبی؛ انصاری، مجتبی (۱۳۸۷). ارتقا امنیت محیطی و کاهش جرائم شهری با تأکید بر رویکرد CPTED "فصلنامه علمی پژوهش علوم و مهندسی دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۹(۶): ص ۸۲-۷۳.
- پیران، پرویز، (۱۳۸۴)، شهرنشینی در ایران، پایان تاریخ و شروع فصلی جدید. تهران؛ خانه هنرمندان ایران. تقوایی، مسعود، ضرابی، اصغر، مغانی رحیمی، بهنام (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر میزان جرم در مناطق مختلف شهر شیراز، فصلنامه علوم اجتماعی، ۴۸: ص ۴۱-۱.
- تقوایی، مسعود، حقیقت، محمود (۱۳۹۳). فضا سازی پارک‌های شهر تهران و تأثیر آن بر احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: پارک‌های لویزان و پلیس)، جغرافیا (فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران)، ۱۳(۴۴): ص ۱۸۱-۱۶۱.
- جیکوبز، جین (۱۳۸۶). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه پارسی، حمیدرضا افلاطونی، آرزو، تهران؛ دانشگاه تهران.
- حیاتی، حامد؛ رستمی، فرنوش؛ پودات، زهرا (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر بر اهدش جرایم فردی و افزایش امنیت در فضاهای شهری با استفاده از نظریه CPTED، معماری شناسی، ۱(۱): ص ۱۰-۱
- جیسون، سوزان، ویلسون، پل آر (۱۳۹۰). طراحی محیطی جرم ستیز: پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی؛ ترجمه کلانتری، محسن، سلامی بیرامی، ابوذر، زنجان، آذرکک.
- ذوالفقاری، حسین، شایگان، فریبا (۱۳۹۰). بررسی جغرافیای جرم در شهر تهران، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی، ۲(۴): ص ۲۷-۱.
- زرقانی، سید هادی، بخشی شاد مهري، فاطمه (۱۳۹۳). برقراری امنیت شهری از طریق طراحی محیطی بر اساس مبانی اسلامی، هفتمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران، تهران؛ دانشگاه خوارزمی.
- زیاری، کرامت‌اله، حیدری، اصغر، نجفی، اسماعیل، محمدی، پیمان (۱۳۹۵). ارزیابی مولفه‌های نسل اول CPTED در پیشگیری از جرم (مطالعه موردی: محله دستغیب تهران)، نشریه جغرافیای انتظامی، ۴(۱۵): ص ۲۸-۱.
- سلیمی سبحانی، محمدرضا، یاری، منیر، حیدری، جهانگیر (۱۳۹۴). رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی و منفعل سازی کانون‌های جرم خیز شهری، تهران، نشریه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۰(۳): ص ۶۲-۳۵.
- صالحی امیری، سید رضا، خدائی، رضا، پورخیری، رضا (۱۳۹۰). شاخص‌های تحلیل امنیت در فضاهای شهری، سومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد؛ دانشگاه فردوسی.
- ضابطیان، الهام، بمانیان، محمدرضا، رفیعیان، مجتبی (۱۳۸۹). بررسی الگوی برنامه‌ریزی کاربری فضاهای شهری مؤثر بر افزایش امنیت زنان (نمونه موردی: بخش مرکزی شهر تهران)، فصلنامه علوم اجتماعی، ۴۸: ص ۱۴۸-۱۰۸.
- عبادی‌نژاد، سید علی، امینی، داود (۱۳۹۴). مبانی جغرافیای انتظامی، تهران؛ سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا.

- غفاری، علی، نعمتی‌مهر، مرجان، عبدی، ثمانه (۱۳۹۲). تکامل رویکرد پیشگیری از جرم مبتنی بر طراحی محیطی در محیط‌های مسکونی، تهران، فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۳۲(۱۴۴): ص ۱۶-۳.
- فرید طهرانی، سایه (۱۳۹۰). ترس در فضای شهری، تهران: آرمانشهر.
- کلانتری، محسن، سلامی بیرامی، ابودر (۱۳۹۰). طراحی شهری و پیشگیری بزهکاری، زنجان: آذرکلک.
- کلانتری، محسن (۱۳۸۰). بررسی جغرافیای جرم و جنایت در مناطق شهر تهران، پایان‌نامه دوره دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، به راهنمایی دکتر محمد تقی رهنمایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- لینچ، کوین (۱۳۸۳). سیمای شهر، ترجمه مزینی، منوچهر، چاپ ششم، تهران: دانشگاه تهران.
- مستوفی الممالکی، رضا، بهرامی، فریبا (۱۳۹۳). بررسی راهکارهای پیشگیری محیطی از جرم با استفاده از رویکرد CPTED، مشهد، نشریه دانش انتظامی خراسان رضوی، ۶(۲۴): ص ۹۱-۱۳۴.
- میرمعینی، مهدی؛ جلیلی صدرآباد، سمانه (۱۳۹۸). سنجش امنیت محیطی با استفاده از تئوری چیدمان فضایی و تکنیک مکان سنجی، نمونه مطالعاتی: محله سرآسیاب تهران، جغرافیا، ۱۷(۶۲): ص ۲۴۱-۲۱۸.
- نیومن، اسکار (۱۳۹۴). خلق فضای قابل دفاع، ترجمه رواقی، فائزه، صابر، کاوه، تهران: طحان.
- نظریان، اصغر، زبیری، یوسفعلی، خزاعی، نسا (۱۳۹۲). بررسی نظریات جرم‌شناسی محیطی در ارتباط با پیشگیری از بزهکاری در محیط‌های شهری، اصفهان، پژوهش‌های علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۴(۲۱): ص ۶۸-۴۷.
- Abdul Malek Nurhayati. and Mariapan MARIAPAN.(2009). VISITORS PERCEPTION ON VANDALISM AND SAFETY ISSUES IN A MALAYSIAN URBAN PARK, Theoretical and Empirical Researches in Urban Management, Number 4(13).
- Crowe, T. (2000). Crime Prevention through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts, 2nd ed., Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Cozen, P.M; Saville, G; Hillier, D. (2005). Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography, Property Management, Vol. 23 No. 5, pp. 328-356.
- Dekeseredy, W. S., Shahid, A., Renzetti, C. M., Schwartz, M. D., Dekeseredy, W. S. □;, Renzetti, C. M. □;, ... Schwartzhuck, .. D. (2005). Reducing Private Violence against Women in Public Housing: Can Second Generation CPTED Make a Difference? Repository Citation Reducing Private Violence Against Women in Public Housing: Can Second Generation CPTED Make A Difference? Faculty Journal Articles Center for Research on Violence Against Women CRVAW Faculty Journal Articles. Paper, 300(1). Retrieved from http://uknowledge.uky.edu/crvaw_facpub \n http://uknowledge.uky.edu/crvaw_facpub/300
- Engel, C., Beckenkamp, M., Glöckner, A., Irlenbusch, B., Hennig-schmidt, H., Kube, S., ... Towfigh, E. (2014). International Review of Law and Economics First impressions are more important than early intervention □: Qualifying broken

- windows theory in the lab. *International Review of Law & Economics*, 37, pp126–136. <https://doi.org/10.1016/j.irl.2013.07.005>
- Gau, J. M., Corsaro, N., & Brunson, R. K. (2014). Journal of Criminal Justice Revisiting broken windows theory□: A test of the mediation impact of social mechanisms on the disorder – fear relationship. *Journal of Criminal Justice*, 42(6), 579–588. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2014.10.002>
- Hinkle, J. C., & Yang, S. (2014). Journal of Criminal Justice A New Look into Broken Windows□: What Shapes Individuals ' Perceptions of Social Disorder□? ☆. *Journal of Criminal Justice*, 42(1), pp 26–35. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2013.11.002>
- Hedayati, M., Abdullah, A., & Ignatius, J. (2016). International Journal of Law , Crime and Justice Examining the effects of crime prevention through environmental design (CPTED) on Residential Burglary, 46, pp 86–102.
- Kim, D., & park, S. (2017). Improving community street lighting using CPTED□: A case study of three communities in Korea. *Sustainable Cities and Society*, 28, 233–241. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2016.09.016>
- Khalizah, S., Othman, S., Hanisah, N., & Hashim, M. (2016). Surveillance by Design□: Assessment using principles of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED) in urban parks. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 234, pp506–514. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.09.016>
- L.atlas, - Rondoll. (2013). 21st century security and cpted designing for critical infrastructure protection and crime prevention. CRC press. London and New York
- Maguire-Jack, K., & Showalter, K. (2016). The protective effect of neighborhood social cohesion in child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 52, pp29–37. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.12.011>
- Monahan, Torin .(۲۰۰۶). Surveillance and Security, Technological Politics And Power In Every day Life, Taylor & Francis Group, New York-London.
- Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (2004). Seeing Disorder□: Neighborhood Stigma and the Social Construction of “ Broken Windows ”, 67(4), 319–342.
- Saville, G., & Cleveland, G. (1997). CPTED_2ndGeneration.pdf. *2nd Annual International CPTED Conference, Orlando*, 3(5).